

SODELO – VEČ DELA?

Petra Jurič

Center alternativne in avtonomne produkcije, Tkalski prehod 4, Maribor
petra.juric@caap.si, www.caap.si

Povzetek: V članku poskušamo odgovoriti na vprašanje, ali vključevanje v sodelovalne prostore in vpenjanje v skupnost pomeni več dela, na eni strani kot več poslovnih priložnosti in na drugi strani kot več stikov in opravka z ljudmi. Obravnavamo vzpostavljanje in vznikanje prostorov, ki so namenjeni sodel(ovanj)u posameznikov in nekatere njihove značilnosti. Na primeru Tkalka, skupnostno-sodelovalni prostor v Mariboru, pa različne oblike so-dela, ki jih tu prepoznavamo in kaj to prinaša v lokalno okolje.

Ključne besede: co-working, so-delo, skupnost, socialni kapital, lokalno okolje, Tkalka

COWORK - MORE WORK?

Abstract: In this article we try to answer whether or not the inclusion in co-working spaces and communities actually means more work – on one hand in the sense of more business opportunities and on the other in the sense of more contacts and dealings with people. We discuss the establishing and emergence of spaces, where individuals can co-work / collaborate and point out some of their characteristics. Using the case study of “Tkalka”, a community co-working space in Maribor, we present the different forms of co-working that can be observed and discuss their impact on the local environment.

Keywords: co-working, communities, social capital, local environment, Tkalka

1 Sodelo(vanje)

Pojem so-delo, kot iz angleščine prevajamo co-working, predstavlja način dela, ki vključuje skupni delovni prostor, ki si ga delijo svobodni delavci (op. a. samostojni podjetniki, samostojni kulturniki, freelancerji, priložnostni pogodbeni delavci) ali posamezniki iz različnih organizacij. V nasprotju z razširjenim tipičnim pisarniškim okoljem ko-vorkerji (op. a. uporabniki co-workinga) praviloma niso zaposleni v isti organizaciji. Takšen način dela je privlačen za ustvarjalce, ki delajo od doma, za samostojne podjetnike, ali tiste, ki pogosto potujejo, za svobodne delavce, torej, za tiste, ki delo običajno opravljajo v relativni fizični izolaciji.

Med ko-vorkerji ni hierarhično urejenih razmerij, kot je to običajno v prevladujočih oblikah dela, kjer so delavci porazdeljeni po hierarhični lestvici, v posamezne skupine, kjer imajo različne odgovornosti, za svoje delo pa prejemajo plačilo. Takšen način dela spodbuja tekmovalne odnose, ki so polni nezaupanja, podvajanja (vsebin) in sabotiranja. (So-delo, 2014) Zato je potrebno vzpostavljanje okolij, kjer je omogočeno skupno delo, a na svojih vsebinah, projektih, programih, in zasledovanje lastnih poslovnih interesov. Tako lahko posamezniki brez spon in svobodneje pomagajo drug drugemu, brez zadržkov, ki so značilni za tekmovalne odnose. Učinki, o katerih bi morda lahko govorili pri takšni obliki del(ovanj)a, so večja produktivnost in možnosti vzpostavljanja povezane skupnosti.

Vsekakor ne gre le za fizičen prostor, ampak predvsem za izgradnjo skupnosti. Pred vzpostavitvijo prostora za so-delo je priporočljivo razmišljati o možnostih povezovanja skupnosti, ki bo lahko (so)delovala. A ne gradijo vsi sodelovalni prostori (op. a. coworking prostori) skupnosti, nekateri združujejo lastne že obstoječe strukture in se navzven odpirajo z dogodki, s katerimi privabljajo svojo vnaprej določeno ciljno skupino. Nastajajoče sodelovalne skupnosti se tu oblikujejo s pomočjo organiziranih priložnostnih dogodkov v zasebnih ali javnih

prostorih, bodoči kovorkerji pa lahko tako izkusijo prednosti so-dela in spoznajo drug drugega, kar naj bi lajšalo premagovanje ovir pri vključevanju. Področne in organizacijske oblike so-dela se razlikujejo od skupnosti do skupnosti, a vendar delijo prej omenjene značilnosti. Tem skupnostim pa lahko pripišemo, da je so-delo tudi družabno srečanje skupine ljudi, kjer posamezniki še vedno delajo samostojno, vendar si delijo vrednote načina dela – sodelovanje, odprtost, skupnost, dostopnost, trajnost – in so zainteresirani za sodelovanje in sinergije, ki se lahko zgodijo pri delu z ljudmi, ki delajo drug poleg drugega na istem mestu. Na ta način se ponuja rešitev problema izolacije, ki so ji pogosto izpostavljeni samostojni delavci.

SODELOVANJE, ODPRTOST, SKUPNOST, DOSTOPNOST, TRAJNOST

Slika 1: Temeljne vrednote so-dela

Model so-dela ni enak in se bistveno razlikuje od poslovnih pospeševalnikov in inkubatorjev, saj pri slednjih pogosto umanjajo socialni, sodelovalni in neformalni procesi, ki vznikajo, nastajajo in se odvijajo pri so-delu. Prakse upravljanja prostorov in skupnosti so blizu združnim modelom, s ključnim poudarkom na skupnosti, kjer je med drugim v ospredju visoka stopnja vključenosti v delovanje in procese (so)odločanja, enakopravnost, vključenost v družbene mreže in kjer s svojim delom prispevajo k razvoju lokalne skupnosti.

So-delo zaradi narave del(ovanj)a, kombinacije strukture prostorov in skupnosti lahko vodi k prepletanju, povezovanju, sodelovanju.

2 Prostori

Vzpostavljanje prostorov, ki spodbujajo in omogočajo so-delo, sodelovalnih prostorov, je posledica in reakcija na trenutno stanje trga dela, kjer je število svobodnih delavcev različnih oblik izredno visoko. Pri tem je primernost okolja, kjer takšni prostori nastajajo, ključnega pomena za delo in sodelovanje. To morajo biti prostori, ki so dosledno in zanesljivo na voljo za delo. Verjetno gre za kombinacijo strukture prostorov in skupnosti ter narave dela, ki omogoča svobodo in neodvisnost, da delaš sam zase. Ponujena svoboda, za katero posamezniki velikokrat ne vedo, kaj z njo početi, in ujetost v prisilno neodvisnost se zdi, kot bi našla rešitev v sodelovalnih prostorih.

2.1 Vznikanje

Zdi se, kot bi bilo vznikanje sodelovalnih prostorov nekakšen modni pojav, a vendarle izhaja iz potreb lokalnih okolij po drugačnih oblikah dela, ki so bolj fleksibilne, mobilne in ekonomične. Tako nastaja gibanje, ki lokalne skupnosti povezuje v globalno skupnost kovorkerjev. Prvi prostor takšne vrste, imenovan C-base, so vzpostavili leta 1995 v Berlinu in je en izmed prvih "hekerskih prostorov" na svetu. Hekerski prostori so običajno usmerjeni v skupnost, ponujajo fizično lokacijo, kjer se ljudje lahko srečujejo in delajo, in jih lahko štejemo kot ena od prvih predhodnih oblik sodelovalnih prostorov. Zаметke takšnega organiziranja prepoznavamo leta 1981 pri CCC (Caos Computer Club) iz Berlina, ki zase pravijo, da so skupnost oblik življenja, ne glede na starost, spol, raso ali družbene usmerjenosti, ki stremi čez meje za svobodo informacij. Nastali so kot reakcija na politično situacijo in družbeno okolje – posamezniki so se lahko zbirali na enem mestu in v skupnem boju skupaj delali.

Izraz coworking je vpeljal Brian DeKoven leta 1999 za opis sodelovanja in poslovnih srečanj ljudi, izhajajoč iz dela z računalnikom – prenos kreiranja računalniških iger v delovni proces. Istega leta so v New Yorku odprli prvi studio 42 West 24, kjer uporabniki niso imeli fiksne mize. Za razliko od mnogih drugih sodelovalnih prostorov ne spodbujajo udeležbe skupnosti in za svoje člane redko organizirajo dogodke. Zgodba v ozadju 42 West 24 je podobna klasičnim sodelovalnim prostorom, saj ga je ustanovilo podjetje, ki se je ukvarjalo s programsko opremo. Ti še danes zasedajo velik del delovnega prostora, ki je v skupni rabi, preostali prostor pa so oddali v najem drugim podjetjem in posameznikom. Vznikanje sodelovalnih prostorov po celem svetu je preraslo v gibanje, ki ni le alternativa za neodvisne samostojne delavce, temveč trajnostna in jasno opredeljena rešitev za podjetnike in samostojne delavce, ki želijo graditi mrežo in sodelovati s podobno mislečimi ljudmi. Re-definiranje tega, kako ljudje dojemajo delovno okolje, je eden izmed razlogov za porast števila tovrstnih prostorov, ki jih je bilo po raziskavi Deskmag-a, opravljeni oktobra 2010, po celem svetu 600, večina lociranih v Združenih državah Amerike in Kanadi (301) ter Evropi (236).

2.2 Dizajn

Prostori, ki so namenjeni so-delu, iščejo ravnotežje, skladnost med funkcionalnostjo, estetiko, procesom dela in prijaznostjo uporabnikom oz. članom. Oblikovanje prostorov je odvisno od skupnosti članov, ki se tam zadržuje in dela. Vse, kar naj bi potrebovali, sta le prostor in skupina ljudi s skupnim interesom, a je bolj zapleteno kot to, saj gre za oblikovanje ustreznega okolja za delo in posel.

Pri opremljanju bi se morali pobudniki, ustvarjalci in ponudniki prostorov osredotočiti sprva na skupnost, šele nato na sam prostor, saj preprosto sklepanje, da je prostor na voljo, ne pomeni tudi, da bodo ljudje prišli. Nadalje naj jim gre predvsem za funkcijo, nato za posel. Vseeno pri tem odgovarjamo na tudi na vprašanje, da ne gre za prostor za iskanje inspiracije, temveč za rentabilni prostor. Posebno pozornost je treba nameniti lokaciji, ki bo za bodoče uporabnike udobna, varna in jo bo enostavno najti. Udobno in kreativno okolje za delo je sicer pomembno, a je izrednega pomena zagotavljanje funkcionalnosti in primerne tehnične opremljenosti (internet visoke hitrosti, električne vtičnice, svetloba ...) in šele nato samo estetsko oblikovanje prostorov.

Presečišče sodelovalnih prostorov so prostor in ljudje. Prostor, kakršen koli že je, je brez ljudi, članov, uporabnikov, skupnosti, še vedno le prostor. Zato so prostori in delovne površine, ki so namenjene so-delu, oblikovani tako, da omogočajo samostojno delo, a tudi stik, interakcijo med uporabniki. Povezovanje uporabnikov je proces, ki se stalno odvija. "Intimnost proces personalizira. Omogoča strukturo, kjer ljudje premagajo izolacijo in kjer se ustvarja izkušnja pripadnosti." (Block, 2008) Tu se izgrajuje skupnost, sooblikuje in soustvarja prostor, tu se (so)deluje, ravno tu, kjer se individuuum vpenja v kolektivizirano strukturo.

So-delo ni samo neki prostor, kjer nekdo tu in tam organizira kak (podjetniški) dogodek, temveč je skupnost, ki se gradi na terenu in je v tesnem stiku s prebivalci mesta; gradi se skozi postopno izgradnjo novih družbenih procesov.

3 Študija primera - Tkalka

Sodelovalni prostori, ki se vzpostavljajo od julija 2014 na 2500 m² v središču mesta Maribor, so novum v lokalnem okolju, ki na enem mestu, v prostorih nekdanjega Galenskega laboratorija, združujejo pisano množico ljudi. Stavbo, poimenovano Tkalka, so prejeli v najem za namene razvoja turizma, podjetništva, socialnega podjetništva in zadružništva ter za razvoj družbenih inovacij; na enem mestu so zbrali javni zavod, organizacije in nevladne organizacije, (socialna) podjetja, samostojne podjetnike, neformalne iniciative in samostojne delavce.

3.1 Skupnostni center s tematiko

Verjetno je najboljši način, kako vzpostaviti prostor za so-delo, preoblikovanje javnih zapuščenih prostorov, v tem primeru stavbe, ki je odmirala, več let samevala in propadala. Zdajšnja podoba je stavbi nadela nastajajoča skupnost in to ni "hiša na ključ", kjer bi končno podoba prej videli le v načrtih in renderjih. Uporabniki prostorov so z lastnimi minimalnimi sredstvi, s katerimi razpolagajo, s pomočjo sponzorjev in donatorjev, ki so jih uspeli privabiti k sodelovanju, ter z vloženim lastnim prostovoljskim delom svojih zaposlenih in drugih, opravili potrebna osnovna obnovitvena dela, očistili, pobelili, ter usposobili in opremili za delovanje prostore, ki so iz "industrijskega objekta" prerasli v skupnostni prostor. Končne podobe verjetno niti ni, saj se tako, kot se spreminja in širi skupnost, spreminja tudi podoba Tkalke. To odraža razumevanje participativnega upravljanja prostora in izgrajevanje skupnost – preko sodelovanja, človeške ustvarjalnosti in zaupanja. Obenem se tako upošteva socialna in prostorska relevantnost postopnega razvoja lokalnega okolja.

A vendar: kako lahko tako raznolika množica, bolj kot ne naključno skupaj zbranih posameznikov, organizacij, civilnih iniciativ, resnično dela skupaj? Kaj se zaradi podobnih, včasih celo prekrivnih, področij dela ne ustvarja tekmovalno vzdušje? Že v procesu nastajanja je Tkalka, skupnost Tkalke in Tkalcev, postala sinonim za povezovanje, sodelovanje, soustvarjanje, za nove priložnosti in možnosti za skupno delovanje. Gradi, krepi in širi se spontano, na pobudo organizacij in posameznikov, ki delujejo na področju razvojnih programov v Mariboru in okolici.

Slika 2: Vsebinska področja in stične točke uporabnikov Tkalko

Zagotavljanje prostorskih pogojev in strokovnega podpornega okolja za razvoj podjetništva in novih družbenih praks z namenom ustvarjati nova delovna mesta ter celovite razvojne programe na enem mestu in povezovanje deležnikov je korak k dvigovanju kvalitete življenja v Mariboru in okolici ter oblikovanju skupnosti. A skupnosti ni mogoče narediti, saj je ta stanje, ki ga "ni mogoče proizvesti preudarno in namerno" (Elster, 2000); to se kot bistven stranski proizvod zgodi, ko se izvajajo druge dejavnosti, v tem primeru skupno delo – so-delo. Tkalka je stičišče, presečišče, vozlišče idej, ljudi, projektov, programov, je skupnostni ustvarjalno-podjetniški center.

3.2 Oblike so-dela

Pri odpiranju vprašanj o oblikah so-dela, je gotovo eno – ne obstaja recept in enoznačna unificirana oblika. V prostorih Tkalko so se do sedaj izoblikovale tri različne oblike so-dela na enem mestu – delavnice, skupne pisarne (program desk-sharing) in skupnostno-sodelovalni prostori –, za katere lahko rečemo, da so vsi skupnostni prostori namenjeni delu.

Skupnostno-sodelovalni prostori so odprti za širšo javnost, za "naključne" uporabnike, ki niso formalno vključeni v Tkalko, dani so v (so)uporabo posameznikom in skupinam, ki so v fazi razvoja novih podjetij, za srečanja in sestanke, za predavanja, seminarje, konference, družabne dogodke, sejme, razstave. Namenjeni so promocijskim aktivnostim, mreženju posameznikov, skupin, organizacij. Skupne pisarne so namenjene za uporabo organizacijam, skupinam, posameznikom in podjetniškim iniciativam v okviru desk-sharing programa, kjer so vključeni v Tkalko in uporabljajo dodeljeno mizo, hkrati pa so-uporabljajo skupne prostore. Delavniški sodelovalni prostori so namenjeni produkcijskim dejavnostim novih programov in podjetij, ki v prvi fazi razvoja potrebujejo manjše delavniške kapacitete, kot so na primer računalniški laboratoriji, tihe obrtne dejavnosti, kreativni laboratoriji, studiji ... Takšni prostori so platforme za izobraževanje, povezovanje, ustvarjanje in podpora kreativnim delavcem.

Poleg tipičnih sodelovalnih prostorov so v Tkalki tudi klasični pisarniški prostori, ki so na razpolago posameznikom, skupinam, iniciativam, organizacijam in podjetjem, ki vzpostavljajo nove razvojne programe, razvijajo inovativne družbene prakse, ustanovljajo nova podjetja, start:upe, socialna podjetja in zadruga.

Tkalka in vse oblike dela so rastoči konglomerat novih oblik povezovanj in sodelovanj. Kot pravi Block, se brez povezanosti delo ne more zgoditi. Povezovanje rastočega socialnega kapitala z namenom ustvarjati nova delovna mesta in dvigovati kvaliteto življenja v lokalnem okolju je žarišče del(ovanj)a.

3.3 Kombinacija prave mere

V praksi lahko v sodelovalnih prostorih posamezniki preživljajo čas in delajo samostojno ali na drugi strani, kadar jim je do tega ali to potrebujejo, lahko stopajo v stik z ljudmi različnih profilov. Fokalna točka so torej ljudje, sledi pa vse tisto, kar producirajo, v širokem pomenu besede.

Dileme in odgovori na vprašanja, kdo je tisti, ki skrbi za to, da je okolje primerno za delo, za skupno delo, za so-delo, kdo je upravitelj, je sploh mogoče govoriti o upravljanju neke skupnosti, so v tem primeru prezgodnji, kaj šele, da bi že lahko govorili o morebitnih družbenih učinkih. Menim, da gre pravzaprav za izgrajevanje skupnosti, za usmerjanje družbenih procesov. Vsi vključeni posamezniki izgrajujejo skupnost in bolj kot ne naključno sami upravljajo skupnost in se povezujejo formalno – projektna in programska partnerstva, oblikovanje konzorcijev in mrež – in neformalno – socialna mreža.

Sodelovanje in so-delo pa vsekakor ni pravljica, zahteva prilagajanje, strpnost in spoštovanje. Posamezniki izbirajo boje, zaradi katerih je vredno vstopati v konfliktno situacijo – odlaganje in pozabljanje stvari, čiščenje in pospravljanje skupnih prostorov, hrup v sodelovalnih prostorih (telefonski pogovori, poslušanje glasbe, kramljanje) ipd. Možnosti sooblikovanja prostorov in skrb za (skupne) prostore je neizmerno pomembno, sploh ker gre za so-delo, kjer se poudarja izgrajevanje skupnosti. Vzpostavljamo notranje regulacije, da je okolje čim bolj spodbudno, kreativno, sproščeno in vključujoče, je tisto, kar označuje Tkalko.

3.4 Osrednja nit

Nastajanje od spodaj navzgor je verjetno edini pravi način, s katerim bo sodelovalni prostor obrodil sadove, se krepil in trajnostno obstal. Neizmerni socialni kapital, s katerim se Tkalka ponaša, vidim kot omogočevalca in znanilca sprememb. Spremembe v družbenem mikro okolju so namreč mogoče le s predpostavko odnosov in povezanosti članov skupnosti v tem okolju. Hkrati pa bo k temu pripomogla tudi raznolikost deležnikov, ki so vključeni in dnevno sobivajo v prostranem prostoru, kjer je na voljo strokovno, strukturno in procesno usmerjeno podporno okolje v različnih oblikah. Če bi izbrala dve točki, ki označujeta Tkalko, bi to bili ljudje in delo, nadalje vse tisto kar se v tem procesu zgodi, vse kar ljudje v procesu (so)dela generirajo, proizvajajo. S predpostavko, da se tu že izgrajuje skupnost, sledi vzajemno ustvarjanje, dopolnjevanje in združevanje vsebin, kjer je to smiselno, predvsem pa spletnje in tkanje vezi članov skupnosti.

4 Zaključek

Pri so-delu ne gre govoriti zgolj kot o poslovnem modelu, gre za širitev odprtokodnega sloga sodelovanja na druga področja življenjskega delovanja, za spreminjanje in (so)vplivanje na lokalno okolje. Ne-samozadostni posamezniki se združujejo v večje enote, kjer raznolika ponudba znanj, storitev, produktov, dobrin omogoča lažjo in učinkovitejšo izmenjavo ter souporabo. Premik in spremembe v načinu mišljenja o ne več tako alternativnih oblikah dela še ne pomenijo sprememb samih, a ustvarjajo možnosti in pogoje, kjer je te lahko zgodijo.

Ali torej vključevanje v skupnostne sodelovalne prostore pomeni več dela, na eni strani več poslovnih možnosti in priložnosti ter na drugi strani več dela s skupnostjo samo? Da. Vendar vključevanje nudi in zahteva sooblikovanje, soustvarjanje tako enega kot drugega. Druži namreč delo. In z delom so-vplivamo na lokalno okolje in spreminjamo mesto v katerem živimo. Z rastočo sodelovalno skupnostjo sooblikujemo družbeno-razvojne programe, ustvarjamo delo zase in druge, ustvarjamo delovna mesta ter soustvarjamo in spreminjamo mesto v katerem živimo.

Viri

Block, P. (2008), *Community the structure of belonging*. Berrett-Koehler Pub., San Francisco.

Elster, J. (2000), *Kislo grozdje: študije o subverziji realnosti*. Krtina, Ljubljana.

Tkalka program (2014)

<https://drive.google.com/file/d/0By11MTbkF2IEbXdZbHJiVERUbmZpeTB2ZDRNbHN0c29fZUNN/view?pli=1>

uredniški odbor (2014), *So-delo*. Prostori sodelovanja, Skupnostne prakse v urejanju prostora, letnik 1, št. 1.

Van Den Broek, W. (2013), The future of coworking. <http://www.deskmag.com/en/the-future-of-coworking-882>